

TATAR FOLK MÜZİĞİ

Yrd. Doç Hasan Sami YAYGINGÖL

Kama ve Volga nehirleri ve bunların birbiriyle birleştiği topraklarda Tatar Özerk Cumhuriyeti (68000 km²) vardır. Tatar toprakları Avrupa'nın en doğu noktasında bulunmaktadır. Başkent Kazan, bir milyon nüfuslu bir merkezdir. Kazan'ın önemi, hava, kara ve su yolları üzerinde bir uğrak yeri olmasından kaynaklanmaktadır. Özerk Cumhuriyetin üç milyon nüfusunun büyük çoğunluğunu Tatarlar oluşturmaktadır. Fakat Mordivan, Rus, Vodyak, Chuvash-Cheremis, Bashkir halkları da bu bölgede birlikte yaşarlar.

Diğer yandan 2.5 milyon Tatar (Bu yaklaşık Tatar nüfusunun yarısıdır.) çeşitli boyutlarda Özerk Cumhuriyetin dışında komünler halinde diğer yörelerde yaşamaktadırlar. Tatarların en önemli yerleşim bölgeleri ise Bashkiria, Siberia ve Kazakistandır. Tatar dilini Türk dili ailesinin Kıpçak kolu oluşturur.

Tatarlar 16. yüzyılda büyük Tatar İmparatorluğunun dağılmasından sonra sadece bir kısmı Ortodoks Hıristiyan dinini benimsemiş; İslam dini ise baskın bir din olarak kalmıştır.

1968-1977 yıllarında Macar araştırmacı Laszlo Vikar Volga bölgesi ve diğer bölgelerde Mordivan, Vodyak, Cheremis, Chuvash, Tatar ve Bashkir folk müziklerini incelemiş ve müzikolojik açıdan son derece önemli derlemeler yapmıştır. Bu bölgelerde yüzyıl ya da bin yıldan fazla Fin-Macar-Türk-Slav kültürel etkileşimi müzikolojik çalışmaları güçleştirmiştir. Bölge taramalarında herhangi

birinin müziğini araştırma ,o bölgenin yakın çevresinin de incelenmesi, kuşkusuz üstün bir müzikoloji ve müzik bilgisi, daha önemlisi özveri gerektirmiştir. Araştırmalar önce Cheremis materyalleri koleksiyonuyla başlamış, mesafe alındıkça Tatar folk müziğinin bütün bölgelerde çok önemli bir anahtar rolü oynadığı tesbit edilmiştir. Ayrıca bu olgu bütün bölgelerin daha detaylı çalışmaya layık olduğu savını ortaya çıkarmıştır.

Yapılan araştırmalarda sadece 64 Tatar köyünde 580 kayıt yapılmıştır. Fakat Tatar folk müziğinin bütün karakteristik özelliklerini araştırmak, melodik yapılarını incelemek, bitirilmesi son derece imkansız olan çalışmaların odak noktasını oluşturmuştur.

Aynı zamanda bu bölgeler, yapılacak daha nice araştırmaların, derlemelerin ve Türk müziği tarihinin odak noktasını oluşturmaktadır. Tatar Kazan halkının müziği, temelde değişik final notalarıyla pentatonik dereceler çerçevesinde yapılmıştır.

Bu derecelerden hiçbirisi semitone (yarım ton) kapsamamaktadır. Tatar müziklerinde hoş süslemelerle donatılmış uzun melodik diziler çok popülerdir. Fakat bu süsler ve motifler, birleşir notaları kapsadığından, genellikle düz olarak kolaylıkla söylenirler. Bu yapının yanaşık bir melodik yapı olduğunu söyleyebiliriz. Cumhuriyetin bütün bölgelerinde 3/4,6/8,5/8,5/4,7/8,4/4... gibi ritimlerin kullanıldığı tesbit edilmiştir. Günümüzde de kullandığımız bu ritimlerin İslâm öncesi Türk müziğinde de kullanılmış olduğu gerçektir ve en azından bin yıl kadar eskidir.

Tatar müziklerinde bireysel motiflerin düzenlenmesi, melodilerin oluşumu, özel bir titizlik ve dikkat gerektirir. Müziklerin sözel yapılarında tam bir eşitlik görülmez. Kıt'alar her zaman dört satırlı değıllerdir. Genellikle ritmik model seti olmayan Tatar şarkılarında, sık sık dört satırda bir veya beş satırda bir yüksek ve alçak, oldukça çeşitli formlarda motiflerin tekrarı düzenli olarak yer almaktadır. Basit yapılı kısa şarkılar, çoğunlukla Giusto ritmik ögesi ölçü alınarak seslendirilmiştir. Bu ögeye dans parçaları dahil değildir. Araştırmalarda bu kalıbın daha çok yaşlılar tarafından söylendiğı saptanır.

Yazılı kaynaklara göre Tatar'ların bir başka müzik formları ise Bayet'tir. Bayet epik, destansı bir şarkı formudur. Bayet çok eski bir formdur. Ancak bu yörelerde birkaç yüzyıldır hece vezinli olarak icra edilmektedir. Melodileri çok basittir. Çünkü, bu söz-

ler müziğin üzerinde, açık belirli bir üstünlük hakkı kullanabilme yeteneğine sahiptir. Burada söz unsurunun önemi vurgulanmaktadır.

Tatar'ların müziği ve dili, komşuları olan Bashkir'lar ile sıkı bir bağa sahiptir. Hangisinin birbirini etkilediği kesin olarak belli değildir. Ancak tek bir gerçek ise, bütün bölgesel müziklerin Türk müziği olduğudur.

Bugün Türk kültürünün ve müziğinin çalğalarının bütün özelliklerini yaygın olarak Asya da, Avrupa da ve Balkan'larda görmekteyiz. Bu izler Türk müziğinin, otantik folk müziğinin, klasik yapı özelliklerinin yüzyıllardır bozulmadığının bir kanıtıdır. Tatar folk müzikleri bunların somut örneklerinden biridir. Türk müziğinin eski kaynaklarını ortaya çıkarmak, gözler önüne sermek hepimizin ve daha genç nesillerin görevi olmalıdır. Türk müziği hiçbir dünya milletlerinin sahip olamayacağı kadar zengin kaynaklara sahiptir. Ancak bu kaynakların ve folklorik değerlerimizin ortaya çıkarılması sonsuz ve bitirilmesi imkansız araştırmaları gerektirecektir.

Macaristan Akademisi Müzikoloji Bilimleri Enstitüsü'nün yaptığı araştırmaları devam ettirmek, daha nicelerini yapmak, herbirimizin ulusal görevlerindedir.

TATAR FOLK MÜZİKLERİ

Sana gerçeği söylüyorum.
Gerçek olan bir rüya gördüm.
Tatlı meyvalar yemek istedim.

Bayet formunda bir şarkıdır.

Macar Bilimler Akademisi ve Müzikoloji Enstitüsü profesörü LASZLO VIKAR tarafından 1968-1977 yılları arasında Kazakistan, Sibiry, Macaristan gibi Tatar yerleşim bölgelerinden derlenen müzikleri, müzikolojik araştırmalar yapacak arkadaşlarımla yararına sunmaktan mutluyum.

Şarkı metinlerinin İngilizce-Türkçe çevirilerinde yardımlarını esirgemeyen eşim, Beyhan YAYGINGÖL'e şükranlarımı sunuyorum.

ESKİŞEHİR — 1988.

Rubato, $\text{♩} = \text{cca } 216$

Bu ezgi altı notalı pentatonik özellik taşır. Işıklıla icra edilmektedir.

Rubato, J.oca 120

Kavisli huç ağacı bir tepede durur.
Kızlar el sapanı için onu kesecekler.
Sizin ilk terleyen bıyığınız.
Kızların başlıklarında püskül için gereklidir.

$\text{♩} = 160$

sığar(î) ke- nat, sığar(î) kenat - (î),

koşulsa ul çökmüş(î) kabat.

bız(î)üz- bız sığar ka- nat,

sabâr(î) birsen(î) ü- zü Alla.

Bir kanat, bir kanat.

Bir kez kırılan bir kanat bir daha büyümeyecektir.

Bizlerde yarım kanatız.

Allah ona dayanmaya bize yardım edebilir mi?

"Ural"

Rubato, 1 = 66

ja-ran - säj da ma-rap,

sapan da ka-jap,

ju(hü)rü(hü)hüp inç(jö) (ç)

Ural da bajla-tö(jö)p.

BASKIR (BASHKIR) BÖLGESİ FOLK MÜZİKLERİ

Genç adam Urallar da seyahat ettiği zaman,
Kırmızı bir at sürer ve kısa ceket giyer.
Kavalını çalmak için oturduğu zaman,
Kımız alır ve cesur adamları bir araya toplar .

"Yulgütlü"

Poco rubato, $\text{♩} = 112$

ajad yâna kün-dâ jâr-laj-jârlaj

hâv bu-jâ-na tûs-tü jül-yüt-lü.

Parlak güneşli bir günde şarkı söyleyerek
Yulgutlu nehire indi, nehir boyunca yürürken
İki kumral bayana rastladı.

$\text{♩} = 76$

da sal la g(e)ne sana zan(a)gat duja

kilasa tûs(ü)fü ha-ba3 da kas(a)ka ja

kilasa tûs(ü)fü ha-ba3 da kas(a)ka ja.

Kızak yeşil, koşulmuş hayvan (at) mavi,
Beyaz yüzlü at'a uygun.
Gizlice sana olan tutkumdan konuşacağım,
Sana uygun olmamasına rağmen.

POCO RUBATO: Az yoruma bağlı...

"Kara orman"

Poco rubato, $\text{♩} = 72$

ka - ra or-man iş - rak, jül(ş) pö - cö - rak,

jax(ş) et - lan(ş) ki - rak lü ü - tar - (a) - gä.

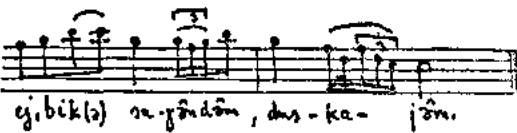
Tempo giusto, $\text{♩} = 80$

kar(ş) ul(ş) man(ş) cök kan(ş) cökta kışp aldöm kuş keşön,

Poco rubato, quasi giusto

ej, bik(ş) sa - şöndöm, dus(ş) ka - jön.

ej, bik(ş) sa - şöndöm, dus - ka - jön.

Karanlık orman uzakta ve yolu çamurlu,
Kişi, sürmek için iyi bir at'a binmek ister.
Karanlık ormanda bir çift huş ağacı kestim.
Hey, aşkım seni çok arzuladım.

TEMPO GIUSTO: Orta çabuklukta bir tempo ile...
POCO RUBATO QUASI GIUSTO: Az yoruma bağlı hemen hemen orta çabuklukta..

Rubato, $\text{♩} = \text{ca. } 76$

"Uşşl"

be - jok ka - nâlj) ta - şşn,

ay, ba - şş - na

i - şşn - da - şşn

şş - şşn ta - şş - na.

Hey, yüksek dağın zirvesi ,

Bir kaya üzerine adımı kazıdım.

O dağa tırmandığım zaman sesim onu dolduracak.

Fakat beni karşılayacak hiç kimse yok..

♩ = 69

20

A musical score consisting of five staves of music. The music is written in a treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 3/4 time signature. The tempo is marked as ♩ = 69. The score features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. There are several measures with slurs and ties, and some measures with dotted lines indicating a continuation of the melody. The music is arranged in a way that suggests it might be for a single melodic instrument or a vocal line.

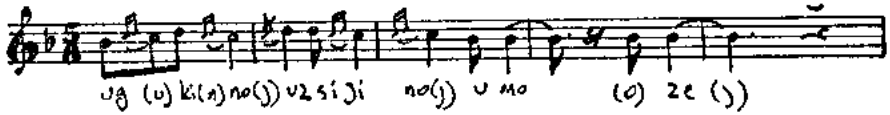
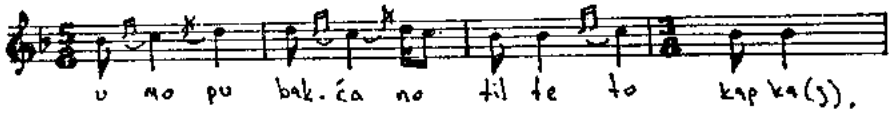

Dilsiz Kuray (kaval) solo.

Bu yapıda esas ton üzerinde, armonik yapıdaki ezgiler birbirleriyle ilişkili olarak sıralanmaktadır.

VOTYAR BÜLGESİ FOLK MÜZİKLERİ

♩ = 176

Elma bahçelerinin kapısı kırılmış.

Elmaları kimler yemeyecek?

Hoş bir eve sahipsin, sen de nazıksın.

Kimler onları senin üzerine düşürmeyecek?

$\text{♩} = 108$

vo2 (e) ve len sas(a) ka no (je)

ke ze (s) a z v (i) za (s) ,

o ze no (s) a z v (i) zas kam

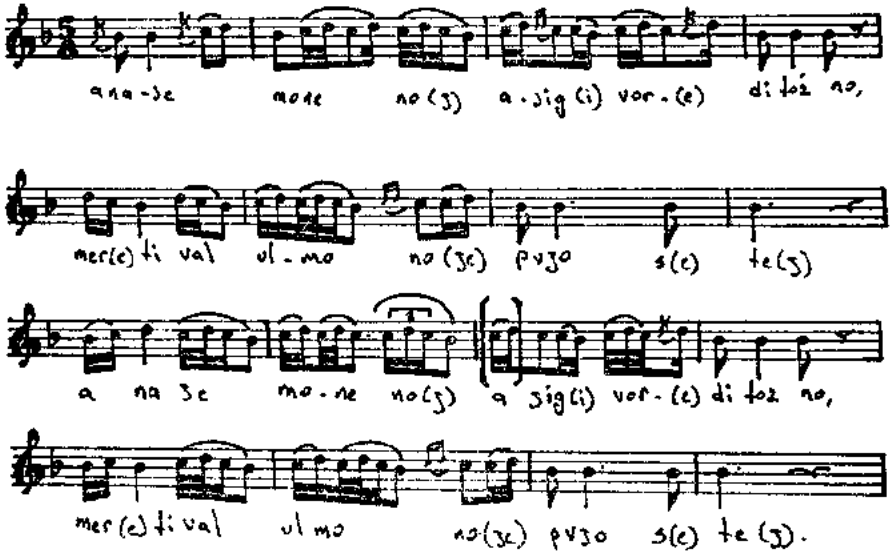
a ci mez

Çayırdaki çiçekler gibi bizde büyüdük, büyüdük.

Bir fındığın özü kabuğundan ayrılır.

Bizlerde ayrılmalıyız.

♩ = 176

a na-ze no-ne no(s) a-sig(i) vor-(e) di toz no,
 mer(e)ti val ul-mo no(ze) puzo s(e) te(s)
 a na ze mo-ne no(s) a sig(i) vor-(e) di toz no,
 mer(e)ti val ul mo no(ze) puzo s(e) te(s).

Babam daha iyi yapmalıydı.

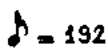
Beni büyüteceğine elma ağaçlarını yetiştirseydi.

O ağaçların ilkbaharda çiçekleri açabilirdi.

Sonbaharda elmaları olabilirdi.

DANS MELODIST (FIDDLE)

14

 = 192

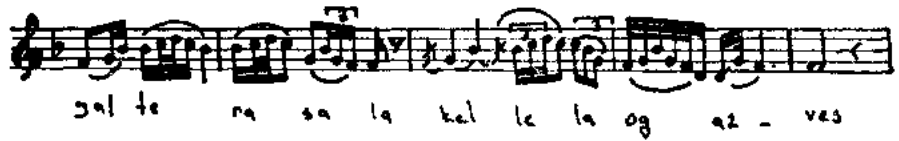
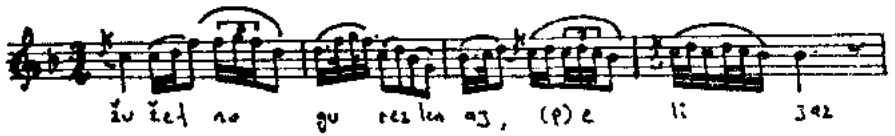

The musical score consists of four staves of music. The first staff begins with a treble clef and a 3/8 time signature. The melody is characterized by rapid sixteenth-note passages, often beamed in groups of four or six. There are several slurs and accents throughout the piece. The second staff continues the melodic line with similar rhythmic patterns. The third staff shows a change in the melodic contour, with some longer notes and more frequent rests. The fourth staff concludes the piece with a final melodic phrase and a fermata over the last note.

Fiddle: İki diz arasına sıkıştırılarak icra edilen bir tür folklorik keman.

♩ = 76

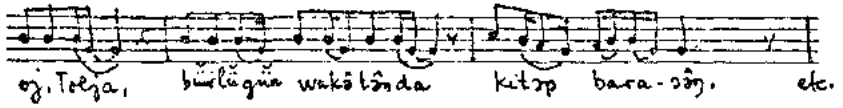
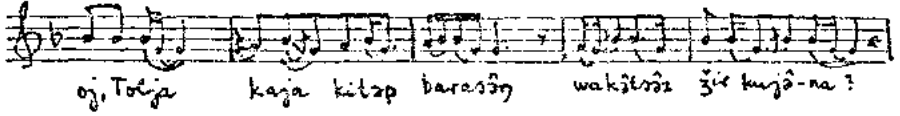
Hey, yüksek dağların yüzeyinde,
 Hala gümüş parlaklığının kalıntıları var.
 Haydi hızlı ye, Haydi hızlı iç,
 Parıltılı dünyamız devam ederken.

Hiç bir kırlangıcın uçmadığı ormanın karanlığında,
Mavi güvercin ne yapıyor?
Anasız, babasız,
Senin için yaşam nelere sahip?

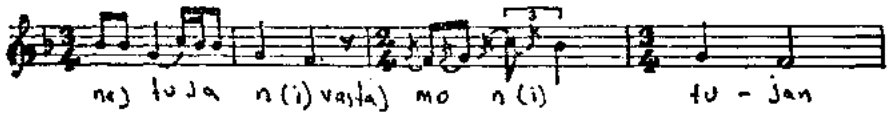
MODVINIAN FOLK MÜZİKLERİ

Parlando, $\text{♩} = \text{cca } 140$

Benim zavallı Tolya'm, böyle genç ve çabuk ruhun derinliklerine gidiyorsun? Bu ölüm zamanı ve hastalık sana nereden geldi? Zavallı Tolya'm, bizi böğürtlen zamanında terk ediyorsun. Aniden ve beklenmedik bir şekilde. Kara kurtlar beyaz huş ağacı gibi olan vücudunda ziyafet çekecekler. Kara başlı kurtlar da mavi gözlerinde bayram yapacaklar. Zavallı Yolya'm ruhun zamanın gelmeden nereye gittin?

$\text{♩} = 76$

Elem!ler bana, eşimi terk etmeliyim, terk etmeliyim, şimdi terk etmeliyim, benim sponsem terk etmeliyim.
Oh, babamın tarlasına doğru gitmeliyim.
Oh, babamın topraklarına gitmeliyim.

PARLANDO: Konuşur gibi...

♩ = 84-96

lu gās lu gās lu ga-vañt' ya ke da
ka riya - la şa lu-ga-vañt' ya ke da
ka riya - la şa kunda ta - n (e)
ka riya da ker(e)ca ta - n (e) ka - riya

Hey çayır, yeşil çayır, çayırdaki doru at.

Doru at seni koşacağım, komşularını vuracağım.

Doru at seni seke seke koşturacağım.

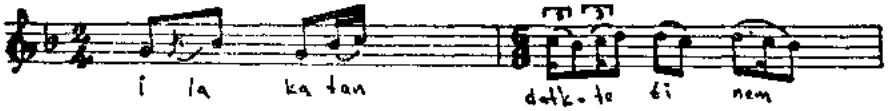
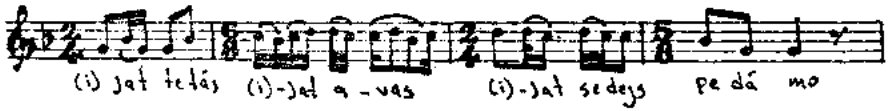
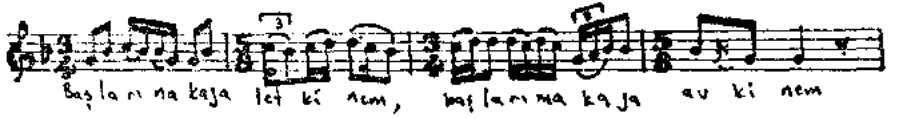
Beni yakalama, sen Erza çocuk.

Beni sektirme, sen Erza çocuk.

At olmadığım için, doru bir at değilim.

Ben bir serseriyim ve ben talihsiz biriyim.

♩ = 126

Oy benim aziz babam kutsa beni.

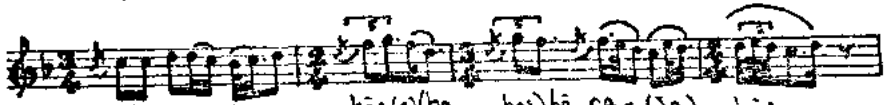
Oy benim aziz anam kutsa beni.

Bana yabancı olan anam ve babamla kalmak zorunda olduğumdan,

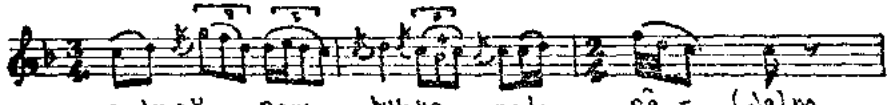
Korkma baba. Beni besleyen sen korkma.

Ana ve baba, kayınvalide ve kayınpeder anlamındadır.

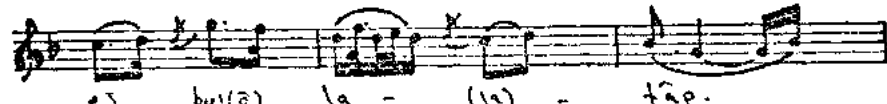
♩ = 54

kit lek u ran lar na bā(e)(ba bā) bā ra - (ja) - bāz

a-ju-u ram buj-ya na la nā - (ja)m

eş buj(ā) la - (ja) - tār.

Gittiğimiz cadde de aşağı doğru yürüdük.
Senin evine yaklaşırken şarkı söylemeye başladık ve
seni tatlı rüyalarından uyandırdık.

♩ = 72

oy ka la - da cı cı cı ze za la da

oy ka la da ven dā zı ze ros tu va

Hey yılbaşı gecesi,
Bugün noel günü,
Yarın yılbaşı geliyor.
Haydi domuz başı kaynatmak için,
Bir kova kanyak almak için,
Tekne dolusu bira mayalamak için,
Bu evin anasını hatırla.
Onun buğdayı gökyüzüne kadar yükselebilir.
Onun mızrağı her noktaya saplanabilir.
Onun mısırının koçanı bir keski kadar sert olabilir.
Onun çekirdekleri yumurta kadar olabilir.
Onun kepeği kürek dolusu gelebilir.
Ver büyük anne bize sıcak börekler ver.

♩ = 126

CHEREMİS BÖLGESİ FOLK MÜZİKLERİ

Bana annem bahçe yolunda yaşam verdi.
O beni doğurdu ve benimle şöyle konuştu:
Benim evladım, kızım, hiç kederli olmayacaksın..

♩ = 69

o şü le cat (a) o şo laş

sö vür zi jen

os pa le sat. (a) us - ne nat

sem kert

Beyazların en beyazından (bembeyaz bir palto giymek)
Beyaz bulutları giymeye çalıştım.
Beyaz bulutları giyersen,
Tanrı'nın bunları nasıl yarattığını öğrenebilirdim.

J. = ca 70
8-va alta

poco rall.
etc.

Bu ezgi cenaze törenlerine aittir. Temmuz 1964 yılında F.S. Safyullin'den (69) derlenmiştir.

$\text{♩} = 48$

o(s) so va ces gol vum kolden a -nem pida nem ul mes.
fa nem ku cen tea los ka len a ram kos ta nem ul mes
ü der sa mac o(s) so -va cam mag pi de nem i da pit
ü der sa mac tan dee pos na mag ko da nem i da kot.

Gururla, beyaz eşarımın üstüne püsküller koydum.

Bir sevgilim vardı ama o gitmişti, gururla ona kur yaptım.

Kızlar, ben beyaz eşarımın üstüne koydum, fakat siz yapmamalısınız,

Kızlar, ben bu dünyadan sevgilisiz ayrılıyorum, fakat siz aşksız ayrılmayın.

♩.72

i - 43 zərən şək - ta, Şəvək jüket şək - ta,

i - 43 zərən şək - ta, Şəvək jüket şək - ta.

mən tidiş[m] ma - şaş - şəm, ä - wə[m] mənəm(s) çağ - ı,

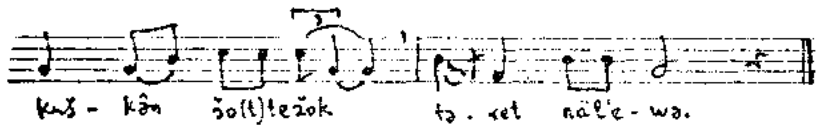
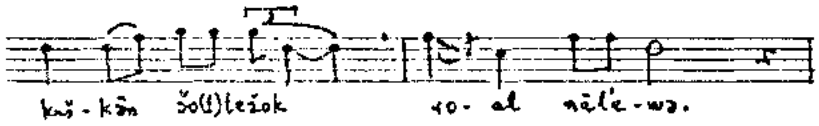
mən tidiş[m] ma - şa - nê - şəm, ä - wə[m] mənəm(s) çağ - ı.

Seher vakti bülbül öter,

Yüksek bağırılarıyla beni çağırmasını düşledim.

Beyaz bir gecede guguk kuşunun şarkıları etrafı çınlatıyor,

Yüksek bağırılarıyla beni çağırmasını düşledim.

Benim saçım geçen yılın sonbahar tohumu gibiydi,
Güçlülle uzamaya başladı ve kesildi.
Vücudum bir yıllık bir değnek gibiydi,
Güçlülle uzamaya başladı ve kesildi.

ONOVASH BÖLGESİ POLK MÜZİKLERİ

♩ = 108

ça - par ku ka va ta

a - vat maş kan

ça - par ku ka va ta

a - vat maş kan

Bırak çilli guguk kuşu şarkı söylesin,
 Onun yalnız yeşil çayırlara ihtiyacı vardır.
 Güzel hoş ve bakir bir genç kız ise,
 Oynamak için yakışıklı genç bir delikanlıya ihtiyaç duyar.

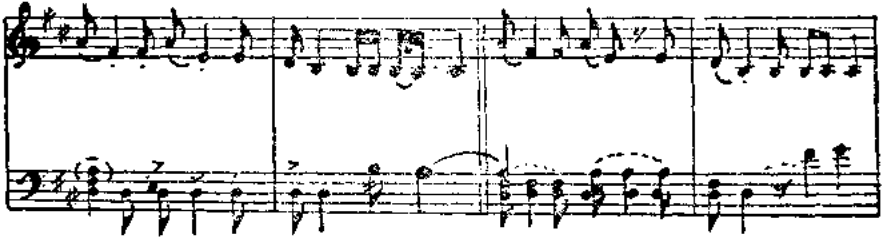
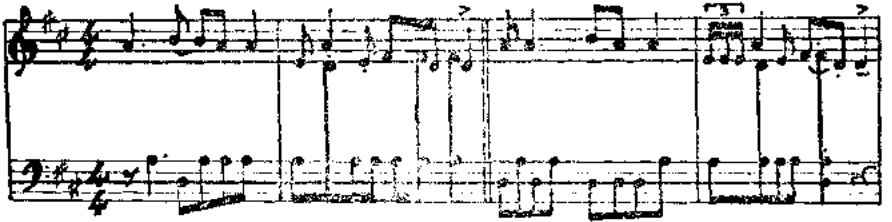
$\text{♩} = 162$

xar se xavel tox na cux
e-pir a-se ka-sat - per
xar se xavel an na cux
e-pir ki-le ka-sat - per
a3 - 3a3 a3 - 3a3 - 5a3 o3 - o3

Ne zaman kırmızı güneş doğsa çalışmaya gider,
Kırmızı güneş battığı zaman evimize döneriz. Oh aziz...
Altın sarısı asma kuşu çayırdaki otlar biçildiği zaman
mutludur,
Bizim yalnızca tek mutluluğumuz ise, bütün gençliğimi-
zin devam etmesidir. Oh aziz...

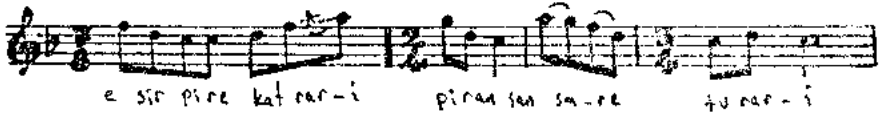
LANS MELODİSİ (KÜSLE)

♩ = 144 → 176

KÜSLE: BİR TÜR KANUN

♩ = 152

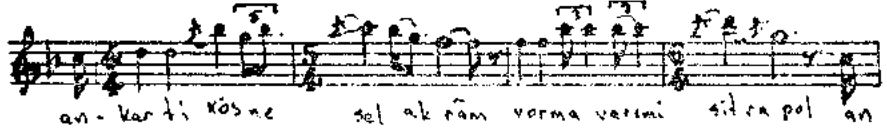
e sir pire kat rar-i piran san sa-re tu rar-i

t(a)vansem kiless tase kantekren pi-sa faxrar i

Bizi bekliyormuydunuz?
Bizim için biraz bira hazırladınız mı?
Akrabalar geliyor,
Henüz pencereden dışarı baktınız mı?

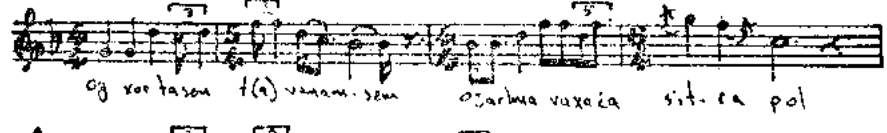
♩ = 80

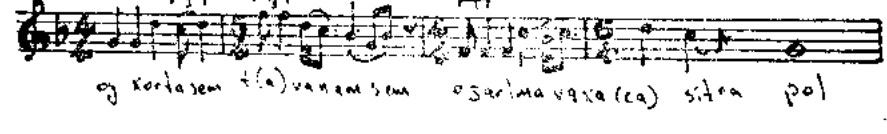
an-kar ti xös ne sel ak râm vorma veremi sit ra pol an

kar ti xös ne sel ak râm vorma veremi sit ra pol

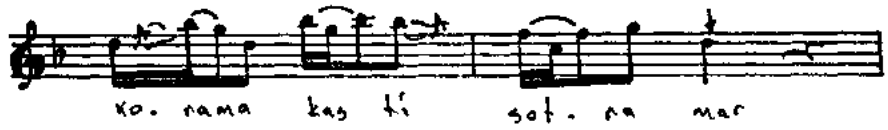

oğ xortasen t(a)vanam sem oşar ma vaxa ca sit ra pol

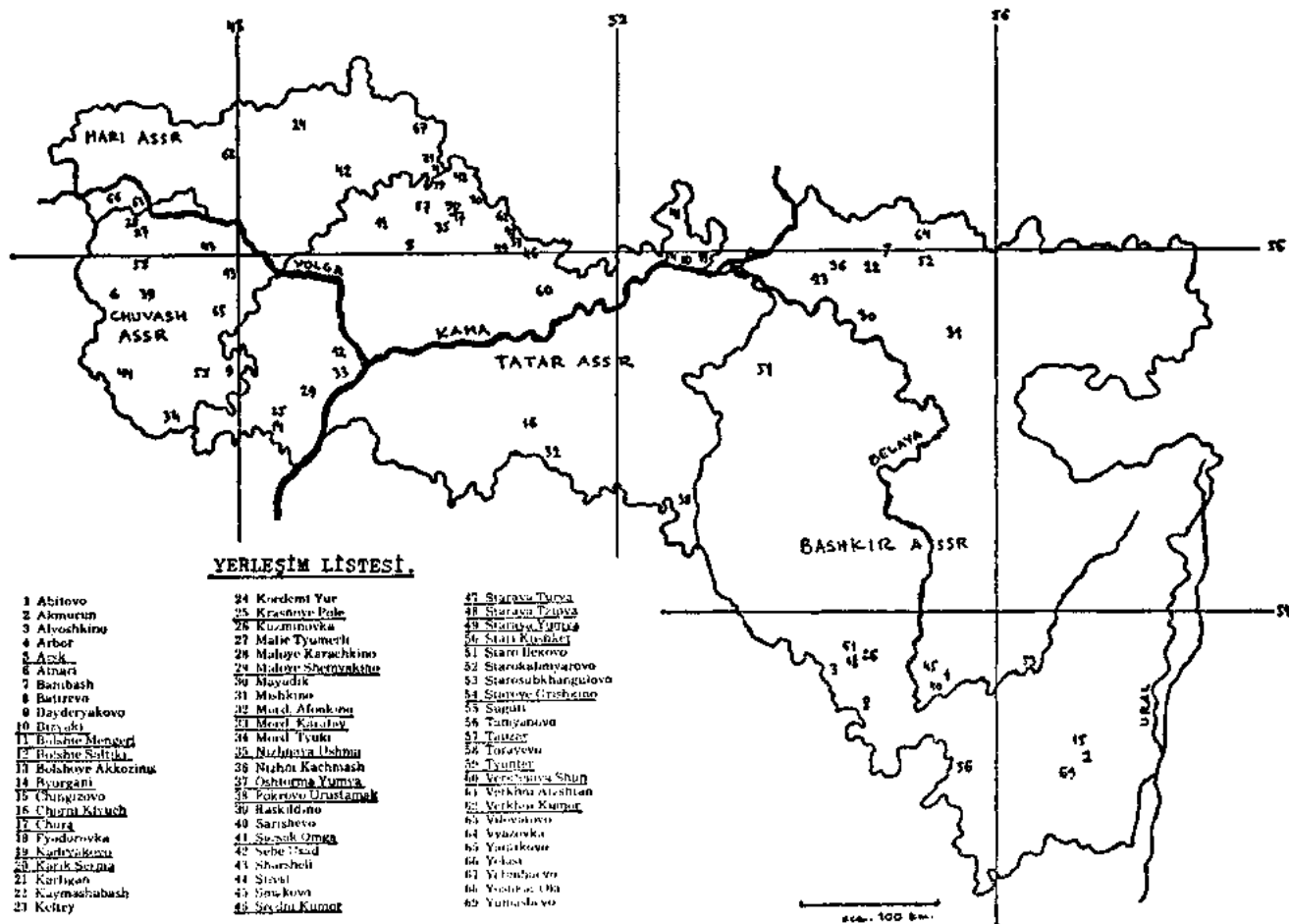

oğ xortasen t(a)vanam sem oşar ma vaxa (ca) sit ra pol

Çiftlik avlusunun arka tarafına yulaf taneleri ektim,
Hasat zamanı olmalı.
Hey dostlar, benim değerli arkadaşlarım,
Bu veda etme ve ayrılık zamanı olmalı.

Vahşi orman ortasında,
 Kesilmiş karaağacın bir şerefi yoktur.
 Arkadaşlarımın arasında,
 Yalnız benim itibarım yoktur.

YERLEŞİM LİSTESİ.

1 Abitovo	24 Kredem Yur	47 Saraya Tuva
2 Akmeçen	25 Krasnoy-Pole	48 Saraya Tuva
3 Alvoçkins	26 Kuzminovka	49 Saraya Tuva
4 Arbor	27 Malıe Tyumerç	50 Starı Kışbet
5 Ark	28 Maloye Karachkino	51 Starı İnekovo
6 Atnarı	29 Maloye Şerşevakino	52 Starokalmıyarovo
7 Banıbaş	30 Mayudık	53 Starosubkhangulov
8 Batırevo	31 Mıshkino	54 Starovo Çirchizino
9 Dayderyakovo	32 Mord. Afonkovo	55 Sıgırtı
10 Dıyıkı	33 Mord. Kızılay	56 Tamıyarovo
11 Ebişlıe-Monarı	34 Mord. Tyukı	57 Tıntar
12 Büşhe-Sırtıkı	35 Nızhnaya Ushma	58 Torayevu
13 Bolıhov Akkozını	36 Nızhnı Kachmash	59 Tyuntar
14 Byurganı	37 Oshıtırna Yuma	60 Verşınıva Şıpnı
15 Çıngızovo	38 Pokrovı Urustamak	61 Verkhıe Arıshın
16 Çırnı Kırıuch	39 Raskıldıno	62 Verkhıe Kumı
17 Çura	40 Sarıshevo	63 Vıshıyarovo
18 Fyodorovka	41 Se-pak Orıga	64 Vızarovka
19 Kızırgıza	42 Şebe-Üsad	65 Yarıkovka
20 Karık-Sızma	43 Şarshetı	66 Yekı
21 Kırıgan	44 Sıvalı	67 Yırbıshıevu
22 Kaymashabash	45 Sıvıkovo	68 Yostıe-Obı
23 Kötrey	46 Sıydı Kumor	69 Yumashıvo